

Településfejlesztés Kolozsváron. Hiedelmek és a valóság

TNC 991

Lezárási dátum: 2014. április 30.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Településfejlesztés elmélet	5
Településfejlesztés: szereplők és szerepek	5
Szakirodalmi áttekintés	9
A probléma történeti kontextusa	9
A kutatás kiindulópontjai	12
A települések demográfiai jellemzője	12
Románia gazdasága az ezredfordulót követően	13
A mutatók vizsgálata	13
Alkalmazottak számának alakulása	14
Országos adatok	14
Brassó	15
Kolozsvár	15
Temesvár	16
Munkanélküliek arányának alakulása	16
Országos adatok	17
Brassó	17
Kolozsvár	19
Temesvár	19
Helyi költségvetés alakulása	20
Országos adatok	20
Brassó	21
Kolozsvár	22
Temesvár	22
Kutatási eredmények összefoglalása	23
Konklúziók	27
Könyvészet	29
Mellékletek	31

Bevezetés

A korábbi évszázadokban a természetföldrajzi adottságokra fektették a hangsúlyt, ami a XX. századra megváltozott: a településfejlesztésben a társadalmi-gazdasági tényezők szerepe fokozatosan háttérbe szorította a természetföldrajzi szerepet.

Az említett háttérbe szorítás a technikai és civilizációs szint rohamos emelkedésével magyarázható. Azokra a településfejlesztő tényezőkre került a hangsúly, amelyeknek indíttatása inkább gazdasági és társadalmi, mintsem természetföldrajzi volt. A gazdasági tényezőknél meg lehet említeni a mezőgazdaságot, a kereskedelmet és az ipart. Mindezek eltérő hatással voltak a településfejlődésre. Lásd példaként az ipart (ezen belül a feldolgozó ipart) amely előidézte a települési viszonyok átrendezését (településcsoportok, városrégiók és agglomerációk alakultak ki), aminek velejárója volt a gyors városfejlődés. A gazdaság tercializálódott, kialakult az igény az ellátó-szolgáltató tevékenységek iránt. „A gazdasági hatótényezők alapjaiban befolyásolják, meghatározzák a településrendszer és az egyes települések helyzetét, fejlődésük pályáját.” (Kőszegfalvy – Loydl 1999-2001, p. 23)

A településfejlődés történelmi folyamatai arra utalnak, hogy a társadalmi tényezők szorosan kapcsolódnak a gazdasági tényezőkhez. Társadalmi tényezőként meg lehet említeni a társadalmi munkamegosztást, a társadalmi tagoltságot, az osztályszerkezetet, az eltérő jövedelem színvonalat és életmódot. Az említett tényező szerepe leginkább a települések belső fejlődésében jelenik meg markánsan. Itt példaként a társadalmi differenciálódást említeném, amelynek hatására különféle osztályok, rétegek különülnek el a településeken belül. A szegényebb rétegek a társadalom periferiájára szorulnak, míg a középrétegnél és a gazdagoknál élhetnek az infrastrukturális ellátottsági viszonyok színvonala által adott lehetőségekkel. Kőszegfalvy és Loydl szerzőpáros ezt elkülönülésként, vagy a gettósodás jelenségeként nevezi meg.

A települések kialakulása a természetföldrajzi adottságokhoz köthető, hiszen nem véletlen, hogy a városok olyan környezetben alakultak ki, ahol a természeti viszonyok kedvezőek voltak. Viszont ami a települések fejlesztését illeti, a gazdasági és a politikai tényezők határozták, és határozzák meg.

A sajtó publikációk és különböző tanulmányok szerint Kolozsváron a kilencvenes éveket, illetve a 2000-es évek elejét alapvetően meghatározta Kolozsvár helyi önkormányzatának vezetése: politikai okok miatt nem fejlődött a város. A rendszerváltást követő első helyi szavazásokat a Román Nemzeti Egységpárt elnöke, Gheorghe Funar nyerte meg. 1996-ban és 2000-ben újabb győzelmet aratott. Mindez 12 éves mandátumot jelentett, ez idő alatt a polgármester cselekvései révén vált híressé Kolozsvár, főleg a kisebbségellenes megnyilvánulásai által, viszont kutatásomban nem ezt a nézőpontot vizsgálom.

A nacionalista jellegű megnyilvánulásokon kívül, a tanulmányok és a publikációk java része arra fókuszál, hogy Kolozsvár a külföldi befektetőktől való elzárkózásával, gazdasági szempontból elmaradt más romániai városokhoz viszonyítva. Viszont feltevődik a kérdés: elég visszafejlődésről beszélni azáltal, hogy a külföldi befektetések elmaradnak? Éppen emiatt más mutatók vizsgálatára vállalkozok, hogy megvizsgáljam, miként alakultak azok 1992 és 2012 között. Nem véletlen, hogy a vizsgált időszak 2004-nél is tovább tart, mivel több tanulmány is ír arról, hogy 2004 után következett be a város gazdasági fellendülése, vagy másképp mondva a „gazdasági ébredése”. (Nagy-Szász, 2010, p. 146) A 2004-es helyhatósági választások megtörték az addigi helyzetet, új, liberális nézőpontot képviselő vette át a vezetést. Pontosabban a Demokrata Párt képviselője, Emil Boc nyerte meg a 2004-es helyhatósági választásokat. A liberális gazdaságnak köszönhetően megnőtt Kolozsvár szívéhatása a külföldi befektetésekre nézve. (Nagy-Szász, 2010, p. 146)

Három mutató alakulását vizsgálom meg 1992 és 2012 között: alkalmazottak számának alakulását, munkanélküliségi rátát/munkanélküliek számának alakulását, illetve az egy főre eső helyi költségvetést. Kolozsvár adatainak a vizsgálatával párhuzamosan az országos adatokat is bemutatom, továbbá még két kontroll várost alkalmazok kutatásomnál, amelyek kiválasztásánál fontos szempont volt az, hogy megközelítőleg hasonló potenciállal rendelkezzenek és nagyságuk is hasonló legyen a Kolozsváréval. Ez a két város Brassó és Temesvár.

Kutatásomban arra a kérdésre keresem a választ, hogy a statisztikai adatok fényében és az országos, illetve a másik két város adataihoz viszonyítva Kolozsváron a visszafejlődés, a stagnálás vagy a fejlődés jelei mutatkoztak a vizsgált időszakban?

Településfejlesztés elmélet

A településfejlesztés a beavatkozások gyűjtőfogalmaként is megnevezhető, melynek eredménye az, hogy a települések időben és térben változó társadalmi igényekhez alkalmazkodnak. A beavatkozás lehet a fizikai, természeti környezeti viszonyok megváltoztatása, illetve különböző beruházások megvalósítása. Mindezen beavatkozások a szolgáltatások színvonalának emelését és az életkörülmények javítását célozzák, legyen az közhatalmi vagy magán beruházás. A fenntartható fejlődés fogalma is a településfejlesztéshez köthető. Mivel a területi egyenlőtlenségek elsősorban a gazdasági, társadalmi és a fizikai adottságok viszonylatai folytán alakulnak ki, a fenntartható fejlődés három alappilléreként is megnevezhető. Dolgozatomban elsősorban a társadalmi és a gazdasági környezetre fektetem a hangsúlyt. (Terület-és településfejlesztési ismeretek, 2006)

A megváltozott viszonyokat a politika tudja befolyásolni, azáltal, hogy kezeli a kialakult társadalmi feszültségeket és segíti az elmaradott térségeket. A településfejlesztésnek célja, hogy fenntartsa a társadalmi és gazdasági fejlődést, hiszen ezúton tudnak javulni az életkörülmények, illetve a gazdaságban is pozitív változások észlelhetők. A településfejlesztés a területfejlesztés részeként tekinthető, mivel azáltal, hogy egy település fejlődik, automatikusan maga után vonja a nagyobb terület (legyen az megye vagy akár régió) fejlődését. (Tikász Ildikó Edit, 2007)

Mondhatni, hogy napjainkra egyértelmű dologgá vált, hogy a településfejlesztés **egy aktív és tudatos részvételt** mutató társadalmat feltételez. Mindemellett kulcsfontosságúnak számít az ehhez kapcsolódó intézmények kialakítása, illetve *„az adott térben együtt élő, illetve a településfejlesztés különböző folyamataihoz differenciált érdekegyeztetéssel kapcsolódó társadalmi szereplők kommunikációja, tárgyalása és több lépcsős érdekegyeztetésre épülő együttműködése nélkül.”* (Rechnitzer, 2007, p. 71) Röviden megfogalmazva a sikeres településfejlesztés kooperációt, konszenzust és egy erre alkalmas intézményt igényel.

Településfejlesztés: szereplők és szerepek

A településfejlesztést megvalósító szereplők kívülről/felülről olyan tevékenységeket vállaltak, amelyek szoros összefüggésben vannak a lakossági életminőség javításával és annak fenntartásával. Ugyanakkor a piaci folyamatok csupán kiegészítésként szolgálnak, hiszen csak részben járulnak hozzá a települések modernizációjához.

„A társadalmilag megalapozott településfejlesztési felfogás az önkormányzatok és – a legkülönbözőbb ágazatokat képviselő – tervezők, a háttérben megtalálható, befolyással

rendelkező (helyi és nem helyi) gazdasági és politikai szereplők, civil társadalmi mozgalmak, illetve szervezetek, mérvadó értelmiségiek, a (helyi) társadalmi hierarchiában különböző helyet elfoglaló „lakossági csoportok”, és a különböző közvetítők, valamint a média képviselőinek közös tevékenységéről szól.” (Rechnitzer János, 2007, p. 72)

1990 után a településfejlesztésben érintett szereplők köre kiszélesedett. Már nem csak a központi hatalom, avagy az állam számított „főszereplőnek”, hanem szerephez jutott a magán és a civil szféra is. Itt csak röpké példaként a Kolozsvári Magyar Diákszövetséget említeném, amely a „civil kurázi első megnyilvánulásának”¹ tekinthető. A szakirodalom megkülönbözteti a köz- illetve magánszférát. (Meggyesi, 2006, p. 30)

Közhatalmi szereplők

Amint már a neve is sugallja, a közhatalmi szereplőknek feladata, hogy a közösségi érdekeket képviseljék. A településfejlesztés közhatalmi szereplői lehetnek helyi, megyei, regionális és országos szintűek. Minket adott esetben elsősorban a helyi önkormányzat érdekel. A település önkormányzatának úgy kell hatékonyságra törekednie, hogy közben nem alakul át teljesen vállalkozóvá: elsődleges célja nem a profit, hanem a helyi ellátás megfelelő biztosítása. A település önkormányzatának szerepei közül adott témában a legfontosabb az, amikor *fejlesztő*ként lép fel: költségvetést tervez, állami, illetve más forrásokat szerez annak érdekében, hogy a településen fejlesztéseket hajtson végre. A fejlesztés során elsődleges cél a helyi ellátás feltételeinek biztosítása a közjavak és közszolgáltatások révén. Továbbá, az önkormányzati képviselőnek lehet koordinációs szerepe is. Koordinálnia kell azokat a magán fejlesztéseket, amikre a település közösségének szükségük van, ahhoz, hogy életvitelük, ellátásuk, illetve munkahely lehetőségük javuljon. Ebben az értelemben a település önkormányzata magán befektetők, fejlesztők partner-beruházójává válhat. (Meggyesi, 2006)

Adott kontextusban a települések önkormányzata közösségi érdekeltiségű szereplőnek számít, feladata többoldalú. Elsősorban meghatározza a településfejlesztési folyamatot azáltal, hogy jogokat alkotnak, és tervezési eszközökkel rendelkeznek. Másodsorban szerepe a finanszírozás is (pályázati források útján). Ahogy az állami szerepvállalások visszaszorultak, az önkormányzatokra ruházódott át a piaci fejlesztések koordinálásának szerepe egyaránt. A települési önkormányzatok feladatait Rechnitzer (2007) a következőképpen határozza meg: *„összehangolja a településfejlesztés szereplőinek tevékenységét; stratégiákat alkot; összehangolja a for profit és nonprofit érdekeket; felkarolja a helyi kezdeményezéseket”.* (Rechnitzer, 2007, p. 74)

¹ Vö. Ádám Gábor 2002, p. 273

A fentiekből láthatni lehet, hogy a településfejlesztés legfőbb tevékenységeinek a koordinátora a települési önkormányzat számít, hiszen jelentősége kiemelkedő és meghatározó is lehet. Az önkormányzatok feladatukként kell ellássák azokat a fejlesztéseket, amik a település lakosságának boldogulását segítik elő, vagyis a közösségi érdeket szolgálják. Viszont fontos megemlíteni, hogy az önkormányzaton kívül számos más szereplőnek is fontos szerep jut a településfejlesztésben: ők lennének a *magán* szereplők, akik a magán érdeket szolgálják. Az alkotmányok értelmében az önkormányzatnak jut az a feladat, hogy egyensúlyt teremtsen a magán- és a közérdek között.

Magán szereplők

A magán szereplőkre úgy kell tekinteni, mint potenciális fejlesztőkre. Ebbe a kategóriába sorolhatók maguk az ingatlan tulajdonosok, - fejlesztők, - befektetők, különböző pénzintézetek, vállalatok. Az ingatlantulajdonosoknak érdeke, hogy ingóságuknak az értéke növekedjen, vagy legalább állandó maradjon, éppen ezért fontos, hogy a környezetében fellépő változások ne negatív módon érintsék. Egy biztonságos környezet biztonságot sugall az ingatlan tulajdonosok számára, aminek következtében saját maga is részt vehet a településének a fejlesztésében, azáltal, hogy ingatlanán fejlesztést visz véghez. (Meggyesi, 2006, p. 30-32)

A települések lakossága elsősorban, mint ingatlan tulajdonos számít a településfejlesztés aktív szereplőjének. Mindemellett, mint civil szervezet tagja, vagy a helyi érdekképviselő tagja, vagy ott lehetnek azoknál a döntési folyamatoknál, mik a város fejlesztéséről, rendezéséről szólnak. Amennyiben egy nagyon fejlesztés érintettjeivé válnak, a jogszabályok előírásának megfelelően, előbb egyeztetni kell velük a projekt kimeneteléről. A közvetlen demokráciának köszönhetően a lakosság egy „tervezési alku” tud kezdeményezni, amivel a környezeti minőség javítását célozza meg. Az említett alku megtörténhet a beruházók és a lakosok között, vagy éppen a lakosok és a település önkormányzata között is. Így vagy úgy, a lakosság is a településfejlesztés fontos szereplőjévé tud válni. (Meggyesi, 2006, p. 30-32)

Nem utolsó sorban, a külföldi befektetőket említeném, mint a településfejlesztésért felelős magán szereplőt. Napjainkban a globalizáció magával hozta a külföldi befektetéseket, ami egyaránt pozitív és negatív dolog. A fenntartható fejlődés gazdasági növekedést, ami hosszú távon azt jelenti, hogy bevonzza a külföldi befektetőket, akik új munkahelyeket teremtenek, növekedik a termelés kapacitása, továbbá hozzájárulnak az állami költségvetésekhez is a befizetett adók révén. Továbbá stimuláló hatással lehetnek a belföldi befektetésekre azáltal, hogy az egyéni termelők érdekeltté válnak abban, hogy növeljék a tevékenységük hatékonyságát, az outputok minőségét. Az előbbieken említett pozitív

hatások révén növekszik a fogyasztók életszínvonala, csökkennek a javak és a szolgáltatások árai. Amint látni lehet a külföldi befektetések egy sor pozitív hatást idézhetnek elő, viszont nem szabad megfeledkezni a negatív hatás lehetőségeiről sem, amely jelentkezhet akár makró gazdasági szinten, vagy ágazati szinten. (Vincentiu – Iacovoiu, p. 5) Már negatívumnak számít, hogyha a külföldi vállalatok maguk alá gyűrik a helyi vállalkozásokat és monopolhelyzetet alakítanak ki a piacon. (Ana-Maria TEODORESCU (ION), p. 1) Megnövekedik az import, ami negatív hatással lesz a kereskedelmi mérleg pénzügyére. További negatívum a munkanélküliség növekedése is. Itt példaként a külföldi vállalatok elköltözését, csődbe menését emelném ki, ami azt államot terheli ahol a külföldi vállalkozás volt, hiszen ő neki kell fizetni a volt alkalmazottak számára a munkanélküli segélyeket. A gyenge és nem koherens politika hiányában a legtöbb közép és kelet-európai állam nem tudta kellőképp hasznára fordítani a külföldi befektetéseket. Előfordult, hogy a külföldi befektetők nem vállalták a nemzeti és/vagy helyi autoritásokkal megkötött szerződésbe foglalt kötelezettségeiket, ami ugyancsak negatív társadalmi és gazdasági hatásokat váltott ki. A gyakorlat azt mutatja, hogy a külföldi befektetések hatásai országonként eltérnek, annak függvényében, hogy milyen mértékben telepedett meg a külföldi tőke. (Vincentiu – Iacovoiu, p. 5)

Hogyha a polgármester ellen tett vád igaz, akkor a külföldi befektetéseknek elmaradása kihatással lehetett más mutatókra is. Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy a 1992–2012 között miképpen alakult az általam választott három mutató (alkalmazottak száma, a munkanélküliségi ráta vagy munkanélküliek száma, illetve az egy főre eső helyi költségvetésre szánt összeg) helyi, országos szinten és még két településen. A vizsgált időszakban Kolozsvár esetében a gazdasági alakulásokat az önkormányzati vezetés nem adekvát politikájához kötik. Mivel a sajtó, illetve a tanulmányok² szerint a külföldi befektetések hiánya meghatározó volt Kolozsvár számára, azt szeretném megvizsgálni, hogy az általam választott mutatók alakulására ennek volt-e valamiféle hatása. Az országos trendek vizsgálata, illetve más települések vizsgálatának fényében jobban körvonalazódhat Kolozsvár helyzete is.

² Lásd példaként dr. Nagy Bálint Levente és Szász Levente *Kolozsvári metropoliszövezet vállalati szférájának jövedelmezőségi mutatói* című tanulmányát. Amellett, hogy a szerzőpáros egy gazdasági elemzést tár az olvasó elé, reflektálnak arra is, hogy 2004-ben ért véget az idegen tőke ellenes „Funar-korszak”. Vö. Nagy-Szász 2010, p. 146

Szakirodalmi áttekintés

A kutatási témámmal rokon jellegű tanulmányt nem igen találtam. Akadnak tanulmányok, amelyek megközelítik kutatásom egy-egy pontját, viszont olyan nincs amely ugyanebből a szemszögből tárgyalná a problémakört.

A meglévő szakirodalmat két részre oszthatjuk. Az egyik Kolozsvár helyzetét vázolja, az érintett időszakban (Réti Tamás: *Kincses Kolozsvár – ma*), illetve az országos adatokra reflektál (Benedek József: *Románia. Tér, gazdaság és társadalom*).

Az általános közvéleményről tanulmányok tájékoztatnak: Patakfalvi Czirják Ágnes *Sounds of Cluj. A kolozsvári elektronikus zenei szcéna tíz éve*, Benedek József *Kolozsvár történelmi belvárosának társadalmi fenntarthatósága*, Tibori Szabó Zoltán *Kolozsvár gazdasága az ezredfordulón*, Pásztor Gyöngyi–Péter László *Kolozsvár mint márka – útban a posztmodern város felé?* A tanulmányok a 2004 utáni Kolozsvár új gazdasági profiljáról szólnak, elítélve az előző időszakot.

A probléma történeti kontextusa

A rendszerváltást követően országos szinten (és így lokálisan is) érzékelhető volt a gazdasági visszaesés. Mindez annak volt köszönhető, hogy a korábban domináns szektort képviselő feldolgozó ipar fokozatosan felmorzsolódott és kiürült. A gazdasági átmenet jelei érzékelhetőek voltak: hanyatlásnak indultak az ipari gyárak, ami igen komoly elbocsátásokkal járt. (Nagy – Szász 2010, p. 97) Ez Kolozsvár lakosságánál is érzékelhető volt, hiszen több mint tíz ezer lakost veszített a város 1992-2002 között. A fogyás markánsan megjelent az iparban dolgozók számánál, akik nem tudtak alkalmazkodni a szolgáltatói szektorhoz. (Pásztor – Péter 2006, p. 48)

Az ipari termelés helyét átvette a kereskedelmi szektor, amely a rendszerváltást követően fejlődésnek indult. Azzal, hogy megnyíltak a határok és a román lej részben konvertibilissé vált, lehetővé tette, hogy Törökországból, Németországból, Magyarországról stb. származó importtermékek áraszák el a román piacot. „Ez az időszak az alacsony hozzáadott értékű importok korszaka volt, melynek tárgyát az élelmiszer-, használtruha- és használgépkocsi-importok képezték.” (Nagy – Szász 2010, p. 125)

Az 1992-es helyhatósági választásokat egy olyan párt képviselője nyerte meg, aki a szélsőséges nacionalista viselkedéséről vált híressé: Gheorghe Funar. A Román Nemzeti Egységpárt a Romániai Magyar Demokrata Szövetség létrejöttének ellen válaszaként alapult meg. A nacionalista polgármester első győzelmének évétől meghatározta Kolozsvár fejlődésének útját: restriktív politikája miatt nem vált vonzóvá a külföldi befektetők számára.

Mindezt a helyi adminisztráció hibájának titulálták, hiszen neki van szignifikáns befolyása a befektetőkre: nincs befektetési kivitelezés mindaddig, amíg a helyi adminisztráció nem hagyja jóvá azt. Kolozsvár vezetése éppen ezt a hatalmat kihasználva megakadályozta, hogy a multinacionális kereskedelmi cégek betelepedjenek. Több külföldi vállalat döntött más városba való megtelepedése mellett. Példaként a magyarországi tőkével rendelkező vállalatokat említeném: Dunapack Rambox-csoport (Sepsiszentgyörgyre telepedett), Zalakerámia (a kolozsvári Sanex csempegyár helyett a bukaresti Cesarom burkolóanyag gyárat vásárolta meg), PannonPlast (Marosvásárhelyen nyitott képviseletet), Coca-Cola palackozó üzeme (Nagyvárad mellett építették fel), magyarországi MOL Rt. A román sajtó olyan azzal vádolta a magyar vállalatokat, hogy azok meg akarják szállni Erdélyt. Továbbá még azzal váddal is illette, hogy a privatizáció etnikai kritériumok alapján történik, holott Kolozs megye esetében (1998-ig) a privatizáció során hozzáférhető tulajdonrészek egyike sem jutott magyarországi befektetői kézre. (Tibori 1999)

A külföldi tőke nagymértékű beáramlását 2004-re teszik, amikor a helyhatósági választásokat új polgármester nyerte meg és liberális gazdaságpolitikát kezdett folytatni. A 2004-es évet egyben egy olyan korszaknak a végét jelentette, ami az addigi idegen tőke ellenességet határozta meg. (Nagy – Szász 2010, p. 97) Az új polgármester, Emil Boc, a demokrata párt képviselője volt.

A multinacionális nagy- és kiskereskedelmi hálózatok megjelenése előtt több olyan sikeres vállalat jött létre Kolozsváron, melyek a romániai tőkének köszönhetők. Ezek közül a legjelentősebbek: „Terapia (gyógyszeripar) Brinel, Intend Computers (számítástechnika) Ardaf (biztosítás), Banca Transilvania csoport (kereskedelmi bank és biztosító) Farmec (kozmetikumok), Jolidon (fehér-nemű), Napolact (tejipar) és Ursus (sörgyár), Prodvinalco (szeszesitalgyártás), Sinterom (gépkocsialkatrészek), Armătura (csapgyártás, fémfeldolgozás), Sanex (kerámiaipar).” (Nagy – Szász 2010, p.98-99) Ezek közül sokat felvásároltak már a multinacionális nagyvállalatok, ám továbbra is helyi brand-ként ismertek a cégek. Adott kontextusban feltehető az a kérdés, hogy megérte-e Kolozsvár számára az, hogy külföldi befektetők elárasszák piacukat, így tönkretéve az addig virágzó helyi vállalkozásokat?

Kolozsvár piacán a 2000-es években jelentek meg a külföldi beruházások, amelyek megfeleltek a piacgazdasági hatékonyság kritériumainak. Itt olyan kereskedelmi lánc letelepedését említeném meg, mint a Metro, Selgros, amit más kisebb kereskedelmi hálózatok megtelepedése követett (Ambient, Arabesque, Auchan, Baumax, Billa, Carrefour, Cora, Kaufland, Mobilia Center, Plus, Praktiker, Profi, Real). (Nagy – Szász 2010:125)

A 2001/215. helyi közigazgatásra vonatkozó törvény kibővítette a helyi adminisztráció kompetenciáit, annak érdekében, hogy a helyi közösség számára megfelelő fejlesztési

programot dolgozzon ki. A törvény 38. cikkelyének értelmében a következők tartoznak a helyi szintű vezetés hatáskörébe: *„a társadalmi és gazdasági fejlődést, területszervezést és városrendészeti tanulmányok, prognózis és programok jóváhagyása; az adók és helyi illetékek kirovása; a város magán- és közterületeinek fenntartása/menedzselése; helyi érdekeltségű közintézmények, kereskedelmi vállalatok és közszolgáltatói egységek létesítése; a történelmi és építészeti műemlékek védelme és restaurálása is.”* (Benedek 2007, p. 12) Viszont azzal, hogy megnövekedett helyi vezető autonómiáról és felelősségről lehet beszélni, nem lehet feltétlen velejárójának tekinteni a szükséges anyagi források biztosítását.

A kutatás kiindulópontjai

A kutatás kiindulópontját több mutatót is képezhetné. Példaként a gazdasági, infrastrukturális, társadalmi, szociális és foglalkoztatási mutatókat említeném. Mivel az adatokhoz való hozzáférés korlátozott, az említett mutatókból csak párat emeltem ki: foglalkoztatási mutatót (ezen belül jelzésértékű az alkalmazottak száma, illetve a munkanélküliség aránya) és a gazdasági mutatót (ennek keretén belül a helyi költségvetés). Továbbá megvizsgáltam a települések demográfiai alakulását is.

Kolozsvár (úgymond) nehéz időszakának kezdetét 1992-re teszik, ettől az évtől kezdődő adatokat próbáltam meg beszerezni, egészen 2012-ig. Kutatásom elsődleges célpontja Kolozsvár, viszont kontrollként alkalmazok még két romániai várost, amelyek nagy regionális városnak számítanak: Brassó (Központi Régió, Brassó megye) és Temesvár (Nyugati Régió, Temes megye). Annak érdekében, hogy megvizsgáljam a folyamatokat, úgy gondoltam, hogy szükséges az országos adatok vizsgálata is, hiszen akár választ is adhatnak a helyi mutatók alakulására.

A kutatásnál néhány probléma merült fel. Nehézséget okozott az a tény, hogy nem minden esetben találtam adatokat helyi lebontásban, továbbá némely adatot csak a népszámlálási évekből tudtam beszerezni. Az adatok szemléltetése, ábrázolása diagramok segítségével történik, melyek legtöbbször a romániai Nemzeti Statisztikai Intézet³ oldalról származik, a helyi költségvetés kivételével, amely a Regionális Fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium⁴ oldalán volt hozzáférésem.

A települések demográfiai jellemzője

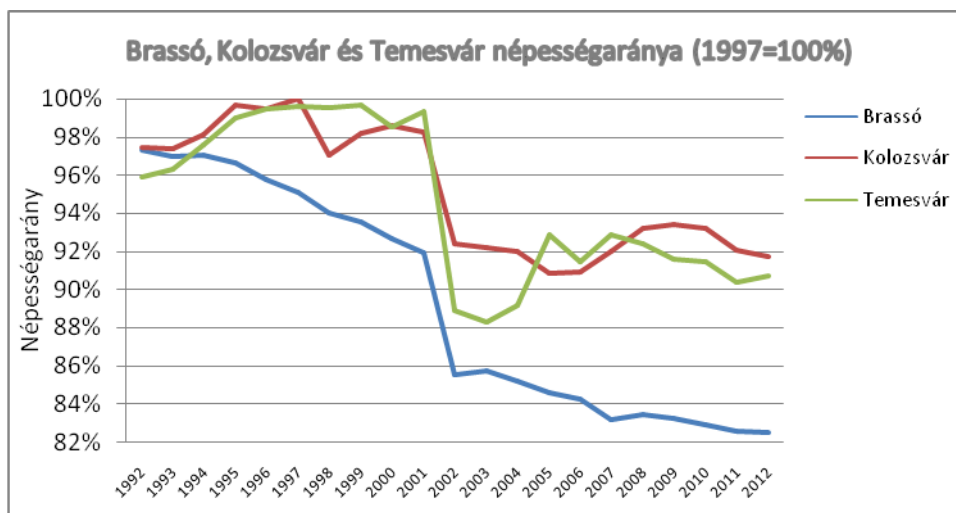
A kutatási eredmények bemutatása előtt a települések demográfiai jellemzőit vizsgáltam. Pontosabban azt, hogy miképpen alakult Brassóban, Kolozsváron és Temesváron a népességszám. Fontos szempont volt az, hogy a három település a rendszerváltást követően azonos népességszámmal rendelkezett: Brassó és Kolozsvár – (megközelítőleg) 325 ezer fő, illetve Temesvár (megközelítőleg) 320 ezer fő. A népességszám alakulását egy összesítő ábra segítségével mutatom be. A települések ábrái, illetve az ehhez kapcsolódó táblázatok a mellékletben találhatók meg.

1. ábrán látható, hogy mindhárom település esetében különböző években volt a legmagasabb a népességszám. Brassó esetében 1992, Kolozsvár esetében 1997 és Temesvár

³ Vö. INS – Baze de date statistice – TEMPO-Online serii de timp [<https://statistici.INSSE.ro/shop/?lang=ro>]

⁴ Vö. Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrative Publice – Direcția pentru politici fiscale și bugetare locale [http://www.dpfb.mdrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html]

esetében 1999 jelentette a 100%-ot. Kolozsvár és Brassó (megközelítőleg) azonos szintről indult, pár százalékkal maradt le Temesvár. Míg Kolozsvár és Temesvár népességarányának változását ingadozás jellemezte (aminek végeredménye csökkenés volt), addig Brassó esetében megfigyelhető, hogy fokozatosan csökkent a népességarány (1992: 325 ezer fő, 2012: 275 ezer fő). Mindhárom település esetében demográfiai csökkenő trend figyelhető meg a vizsgált időszakban.

1. ábra. Brassó, Kolozsvár és Temesvár népességarányának alakulása 1992 és 2012 között
Forrás: INS, TEMPO_POP102D. Saját szerkesztés

Románia gazdasága az ezredfordulót követően

Románia gazdaságában 1990 után a krízis jelei kezdtek jelentkezni. A krízisek okaként megemlíthető a szerkezeti reformok és a privatizáció hosszadalmas manővere. Olyan jogszabályokat hoztak létre, melyek csak névlegesen hangoztatták a privatizációt, mivel valójában a még állami tulajdonba levő ingóságok megerősítése volt a cél. A külföldi tőke beáramlását megakadályozták a gyakran változó jogszabályok, a korrupció, az árnyékgazdaságok, illetve a nacionalista feszültségek.

Kolozsváron a 90-es évek elején jelentős ipari tevékenységeknek adott otthont, amelyek mára megszűntek, vagy ha mégsem, akkor inkább ráfizetéssel, mintsem profittermeléssel működnek. (Tibori, 1999)

A mutatók vizsgálata

A következőkben az említett mutatók vizsgálatára kerül sor. A településekre vonatkozó adatokat minden esetben megelőzik az országos adatok. Elsőként az alkalmazottak számának alakulását, majd a munkanélküliségi rátát és nem utolsó sorban a helyi költségvetést vizsgálom meg, országos szinten, illetve a három településen.

Alkalmazottak számának alakulása

A rendszerváltást követően a foglalkoztatottsági arány csökkenni kezdett, mivel a privatizáció és az átszervezések következtében az iparban dolgozók nagy része munkanélkülivé vált. (Pásztor – Péter 2006, p. 48) Romániában az államszocializmus bukása megváltoztatta a gazdasági és foglalkoztatási szerkezetet. Három, új tendencia uralta a romániai munkaerőpiacot: az önálló kisgazdaságok és az alacsony jövedelemmel járó tevékenységek magukhoz vonzották az aktív munkaerőt; a korai nyugdíjazás miatt, amely a munkanélküliség megkerülését szolgálta (jelentősen megcsappant a munkaerő-állomány); a növekvő munkanélküliségi ráta. Mindezt kettőzte az a tény, hogy 22%-al csökkent az össztársadalmi munkaidő, az újra bevezetett szabad szombatok következtében. Gyengült az általános munkafegyelem, romlott a munkaidő kihasználása. A felsorolt tendenciák a munka termelékenységének csökkenését idézték elő. (Kerekes – Molnár, 2011)

Országos adatok

Ahogy az **2. ábrán** is lehet látni, a rendszerváltást követően fokozatosan csökkent az alkalmazottak száma. 1992-ben volt a legmagasabb az alkalmazottak száma, ami jelen ábrán a 100%-ot képezi. 2000 és 2004 között (amikor 2004-ben elérte a legalacsonyabb értéket, ami 4,4 millió főt jelentett) kisebb ingadozással alakultak az értékek, majd 2005-től kezdődően újra növekedni kezdett az alkalmazottak aránya. 2008-ban felszökött az érték, majd 2010-re újra lecsökkent. Az értékekből kimagaslik, hogy az alkalmazottak száma 20 év leforgása (2005-2008 magasabb értékeinek kivételével) alatt közel 40%-al csökkent.

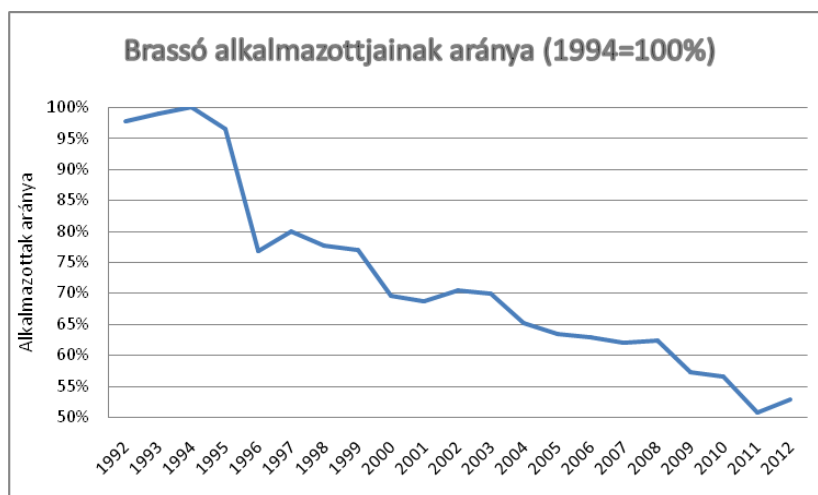

2. ábra: Alkalmazottak számának alakulása országos szinten 1992-2012 között.
Forrás: INSSE, TEMPO_FOM104D_30_3_2014 adatai alapján. Saját szerkesztés

Brassó

Brassó esetében az alkalmazottak aránya az országos tendenciához hasonlóan alakultak. 1994-ben volt a legmagasabb az alkalmazottak aránya, ami az ábrán a 100%-ot képezi. Az első nagyobb csökkenést 1996-ban regisztrálták. 1996 és 2003 között kisebb ingadozások voltak. 2004-től fokozatosan csökkent az alkalmazottak aránya. (Lásd: **3. ábra**)

3. ábra. Alkalmazottak számának alakulása 1992-2012 között Brassóban.

Forrás: INSSE, TEMPO_FOM104D_30_3_2014 adatai alapján. Saját szerkesztés

Kolozsvár

Kolozsvár kilencvenes éveit egyaránt az alkalmazottak arányának csökkenése jellemezte. 1996-tól felszökött az érték, majd 2000-ig évről évre csökkent az arány, amely csak 2001-től látszott stabilizálódni. 2001 és 2005 között csekély ingadozások jellemezték, ami 2006-ról 2007-re megnövekedett. A 2008 – 2010 közötti csökkenés a világválságnak tudható be. Az értékek 2012-re újra megnöttek, megközelítve a 2007-es arányt. (Lásd: **4. ábra**)

4. ábra. Alkalmazottak számának alakulása 1992-2012 között Kolozsváron.

Forrás: INSSE, TEMPO_FOM104D_30_3_2014 adatai alapján. Saját szerkesztés

Temesvár

Temesvár sem képezett kivételt a kilencvenes évekbeli csökkenési tendenciánál. 1992 – 1997 között fokozatosan csökkent az alkalmazottak aránya. Egyedül az 1998-as évet lehet mégis kivételként megnevezni, amikor a regisztrált alkalmazottak aránya megnövekedett. Ehhez hasonló kiugrás még 2008-ban volt, amikor a legmagasabb volt az alkalmazottak arányának száma. 1999-2004 időszakot kisebb ingadozások jellemezték, majd 2004-től évről évre csak nőtt az alkalmazottak aránya, mígnem a 2008-as (149755 fő) érték magasabb lett az 1992-es arányhoz viszonyítva (147308 fő). 2008-ról 2010-re újra csökkent, majd 2012-re kisebb felugrás jellemezte az értékeket. (lásd: 5. ábra)

5. ábra. Alkalmazottak számának alakulása 1992-2012 között Kolozsváron.
Forrás: INSSE, TEMPO_FOM104D_30_3_2014 adatai alapján. Saját szerkesztés

Munkanélküliek arányának alakulása

A munkanélküliségnek összetett következményei vannak, melynek leküzdése a politikai döntéshozás lényeges intézkedésének számít. Főleg Kelet-Európa államaiban volt megfigyelhető, hogy a rendszerváltást követően a politikai és gazdasági változások szegénységet idéztek elő, és a privatizáció következményeként megnövekedett a munkanélküliek száma. Sőt Románia esetében mondhatni, hogy a rendszerváltást követően, 1991-től lehet beszélni munkanélküliségről (1991/1-es számú törvény), mivel addig nem létezett jogi kategória erre vonatkozóan. A munkanélküliségre vonatkozó első statisztikai adatok megjelenése 1991 áprilisához köthető, viszont ezek hiányosnak minősültek, mivel nem vonatkoztak az ország egészére. (Kerekes – Molnár, 2011, p. 199-201)

A munkanélküliek számának és a munkanélküliségi ráta alakulásáról nem találtam közvetlen adatokat településekre bontva. Feldolgozott adatok, évenként csak országos és a

megyei szinten voltak, éves lebontásban. Viszont az aktív és a foglalkoztatott lakosságra vonatkozóan volt aggregát adat, az 1992-es és a 2002-es népszámlálások alapján. Az aktív lakosság és a foglalkoztatott lakosság különbözetéből számítottam ki a munkanélküliek számát. Így sajnos csak a két népszámlálási évből vannak adatok. A jobb rálátás érdekében megvizsgáltam megyei szinten is a beregisztrált munkanélküliségi ráta alakulását, 1992 – 2008 között.

Országos adatok

6. ábra. A beregisztrált munkanélküliség aránya 1992-2012 között.

Forrás: INSSE, TEMPO_SOM103A_30_3_2014 adatai alapján. Saját szerkesztés

A fenti ábra alapján látható, hogy 1992 után fokozatosan növekedett a munkanélküliségi ráta. 1996-ra lecsökkent 6,2%-ra, majd 1999-re felszökött a munkanélküliségi ráta, értéke elérve a 11,8%-ot. Az azt követő években az értékek fokozatosan csökkenni kezdtek, 2007-re elérve a 4 százalékot. 2009-re újra megugrott a munkanélküliek aránya, majd 2011 – 2012-re lecsökkent.

A 90-es éveket az ingadozás jellemezte. Az ezredfordulót követően 7 év leforgása alatt a munkanélküliségi ráta kevesebb mint a felére csökkent. A csökkenésnek a későbbiekben bekövetkezett gazdasági válság vetett véget.

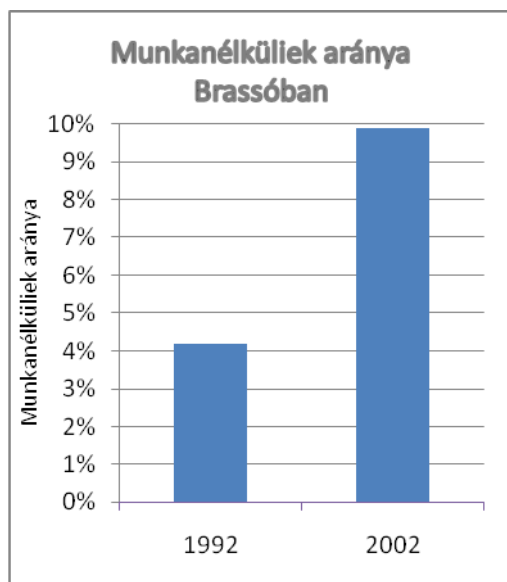
Brassó

Annak ellenére, hogy a népszámlálási adatok nem adnak egy részletes képet arról, hogy évenként hogyan alakult a munkanélküliek száma, mégis megpróbálom a lényegre reflektálni: 10 év elteltével országos szinten is növekedési tendencia volt megfigyelhető a munkanélküliek számának alakulásánál.

A 2002-es népszámlálási adatok alapján, Brassóban a munkanélküliek száma megnövekedett a kétszeresére az 1992-es számokhoz viszonyítva. Mindez értékben 6747 (1992) és 13657 (2002) főt jelent. Az adatokat aránnyá alakítottam kétféle módon.

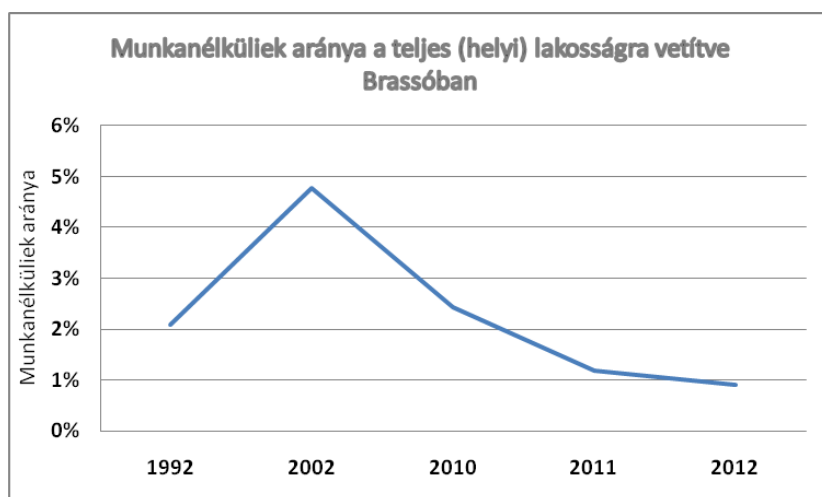
Elsőként a népszámlálási adatokat felhasználva, hozzáférésem volt a teljes aktív korú lakosság számához, ami alapján kiszámíthattam a munkanélküliek arányát. (Lásd: **7. ábra**) Az ábra alátámasztja a fentiekben említett adatokat: az 1992-es adatoknak több mint kétszeresére növekedett a munkanélküliek aránya 2002-ben.

Második számításom alapsokaságát a helyi lakosság képezte, mivel voltak arra vonatkozó adatok, hogy a helyi lakosság száma miképpen alakult 2010-2012 között, viszont nincsenek az aktív korú lakosságra vonatkozó adatok. A munkanélküliek arányának kiszámításánál a 2010 – 2012-es adatok mellett figyelembe vettem az 1992-es és a 2002-es évekre vonatkozókat is.

7. ábra. Munkanélküliek aránya Brassóban az 1992-es és a 2002-es népszámlálási adatok alapján.

Forrás: Recensământul populației și locuitorilor [http://colectaredate.insse.ro/phc/aggregatedData.htm]. Saját szerkesztés

8. ábra. Munkanélküliek aránya a teljes (helyi) lakosságra vetítve Brassóban

Forrás: INSSE, TEMPO adatbázis és Recensământul populației și locuitorilor adatai alapján. Saját szerkesztés

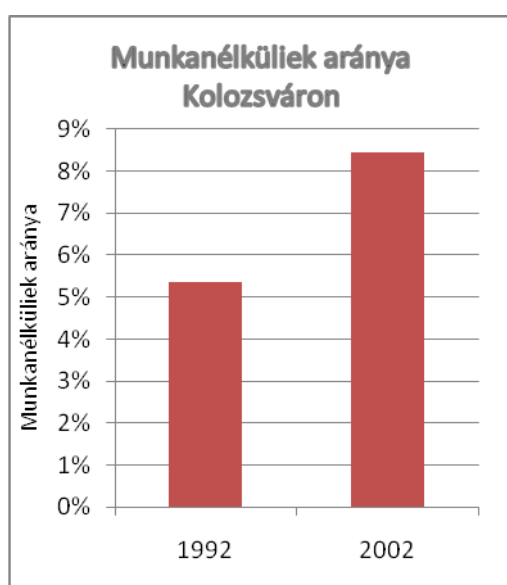
Amint a 8. ábrán is látni lehet, a vizsgált években a legmagasabb munkanélküliségi arány 2002-ben volt. 2010-ben az arány megközelítette az 1992-es év arányát. 2011 – 2012-re 2% alá csökkent a munkanélküliek aránya.

Kolozsvár

Kolozsvár esetében is hasonló a helyzet: 2002-re a munkanélküliek száma megnövekedett az 1992-es adatokhoz viszonyítva, ami számadatokban megközelítőleg 3700 főt jelent (1992: 8276 fő; 2002: 12045 fő). (lásd: **9. ábra**)

A 9. ábrán a munkanélküliek arányát az aktív korú lakosság alapján számítottam. A munkanélküliek aránya 1992-ben 5,35% volt, illetve 2002-ben 8,45%.

A 10. ábrán a munkanélküliek arányát a teljes helyi lakosságra vetítve számítottam ki. A vizsgált évek a népszámlálási adatok (1992 és 2002) és a statisztikai hivatal oldalán található adatok képezik (2010 – 2012).

9. ábra. Munkanélküliek aránya Brassóban az 1992-es és a 2002-es népszámlálási adatok alapján.

Forrás: Recensământul populației și locuitorilor

[<http://colectaredate.insse.ro/phc/aggregatedData.htm>]

Saját szerkesztés

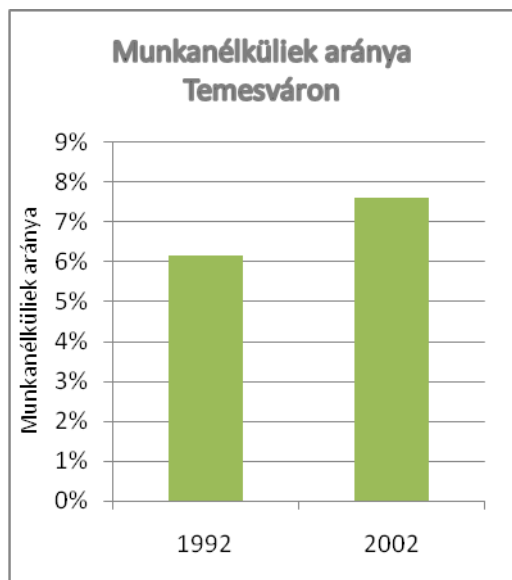

10. ábra. Munkanélküliek aránya a teljes (helyi) lakosságra vetítve Kolozsváron

Forrás: INSSE, TEMPO adatbázis és *Recensământul populației și locuitorilor* adatai alapján. Saját szerkesztés

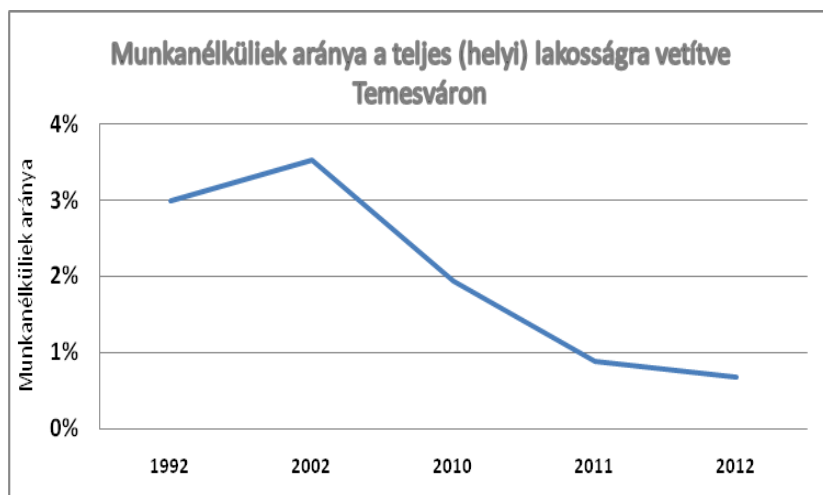
Temesvár

Temesváron a munkanélküliek száma 2002-ben nem volt sokkal több mint 1992-ben (867 fős növekedés volt tapasztalható). Ami viszont negatívumként említhető meg, az, az lenne, hogy már 1992-ben is viszonylag magas volt a munkanélküliek száma (lásd. **11. ábra**). A 11. ábra az aktív korú lakosság alapján kiszámított munkanélküliségi rátát ábrázolja. A 12. ábra ugyancsak a munkanélküliek arányát ábrázolja, viszont a teljes helyi lakosságra vetítve. 2002-ben regisztrálták a legmagasabb értéket. 2010 – 2012 közötti értékek megközelítőleg az 1992-es értéknek a felével egyeznek meg.

11. ábra. Munkanélküliek aránya Temesváron az 1992-es és a 2002-es népszámlálási adatok alapján.

Forrás: Recensământul populației și locuitorilor [<http://colectaredate.insse.ro/phc/aggregatedData.htm>] Saját szerkesztés

12. ábra. Munkanélküliek aránya a teljes (helyi) lakosságra vetítve Temesváron

Forrás: INSSE, TEMPO adatbázis és *Recensământul populației și locuitorilor* adatai alapján. Saját szerkesztés

Helyi költségvetés alakulása

Amint már említettem, az adatok hozzáférhetősége korlátozott. A helyi költségvetés esetében ez azt jelenti, hogy csak 1999-től kezdően volt statisztikai adat az évi költségvetésekről országos, illetve települési szinten. Helyi költségvetésre vonatkozó adatokat a Regionális Fejlesztési és Közigazgatási Minisztérium hivatalos oldaláról szereztem be.⁵ A helyi költségvetéseknél az értékeket új lejjben ábrázoltam, továbbá kiszámítottam, hogy mennyi az egy főre eső helyi költségvetés. A helyi költségvetés a nominális értékeket tartalmazza, fontos megjegyezni, hogy ezek az értékek nincsenek deflálva. A lakosságra vonatkozó adatokat a statisztikai hivatal oldaláról szereztem be.

Országos adatok

Az egy főre eső helyi költségvetés nominális értéke alakulását növekedés jellemezte 1999 és 2012 között. 2006 és 2007-ben az értékek megközelítőleg azonos szinten voltak. Nagyobb felszökkenés 2008-ban volt, amikor az előző évhez viszonyítva az egy főre eső helyi költségvetés 7000 új lejjel több volt. (lásd 13. ábra)

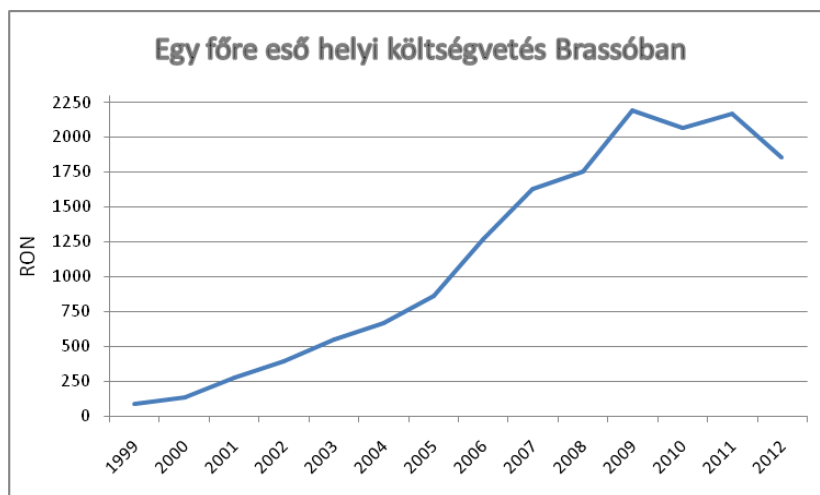
⁵ Vö. Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice – Direcția pentru politici fiscale și bugetare locale [http://www.dpfbld.mdrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html]

13. ábra. Egy főre eső helyi költségvetés országos szinten, 1999 – 2012 között
 Forrás: Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice – Direcția pentru politici fiscale și bugetare locale
[\[http://www.dpfb1.mdrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html\]](http://www.dpfb1.mdrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html) 1999 – 2012-es adatai alapján.
 Saját szerkesztés

Brassó

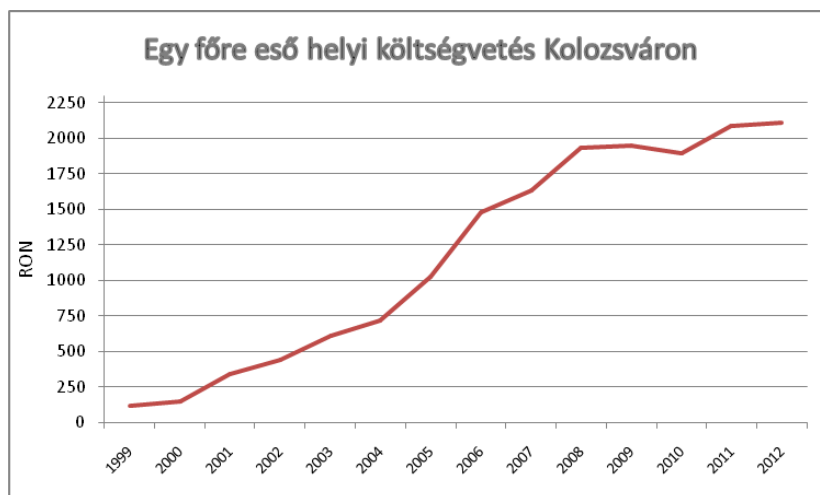
Brassó esetében is hasonló tendenciák figyelhetők meg: 1999-től kezdődően minden évben nőtt a helyi költségvetésre szánt összeg. 1999 – 2009 között folyamatosan nőtt az egy főre eső helyi költségvetés nominális értéke. 2010 és 2012-ben regisztráltak kisebb visszaeséseket.

14. ábra. Egy főre eső helyi költségvetés Brassóban, 1999 – 2012 között
 Forrás: Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice – Direcția pentru politici fiscale și bugetare locale
[\[http://www.dpfb1.mdrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html\]](http://www.dpfb1.mdrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html) 1999 – 2012-es adatai alapján.
 Saját szerkesztés

Kolozsvár

Kolozsvár esetében is növekedett az egy főre eső helyi költségvetés nominális értéke. Amint az ábra is mutatja, 2008-ig folyamatosan nőtt az érték, majd 2008 – 2012 között már kisebb változások jellemezték.

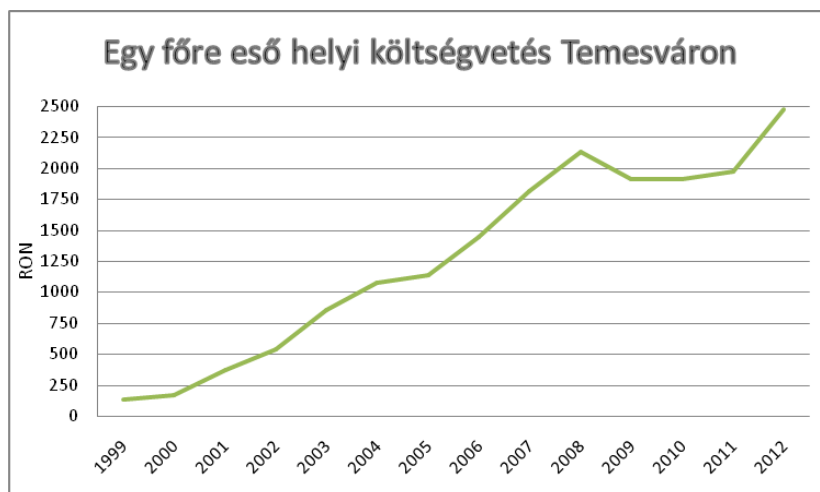

15. ábra. Egy főre eső helyi költségvetés Kolozsváron, 1999 – 2012 között

Forrás: Ministerul Dezvoltarii Regionale si Administratiei Publice – Directia pentru politici fiscale si bugetare locale [http://www.dpfbldrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html] 1999 – 2012-es adatai alapján. Saját szerkesztés

Temesvár

Akárcsak Kolozsvár esetében, Temesváron is folyamatosan növekedett 2008-ig az egy főre eső helyi költségvetés. 2009-ben visszaesett az érték, majd 2012-re újra növekedési irányt vett. (lásd. 16. ábra)

16. ábra. Egy főre eső helyi költségvetés Kolozsváron, 1999 – 2012 között

Forrás: Ministerul Dezvoltarii Regionale si Administratiei Publice – Directia pentru politici fiscale si bugetare locale [http://www.dpfbldrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html] 1999 – 2012-es adatai alapján. Saját szerkesztés

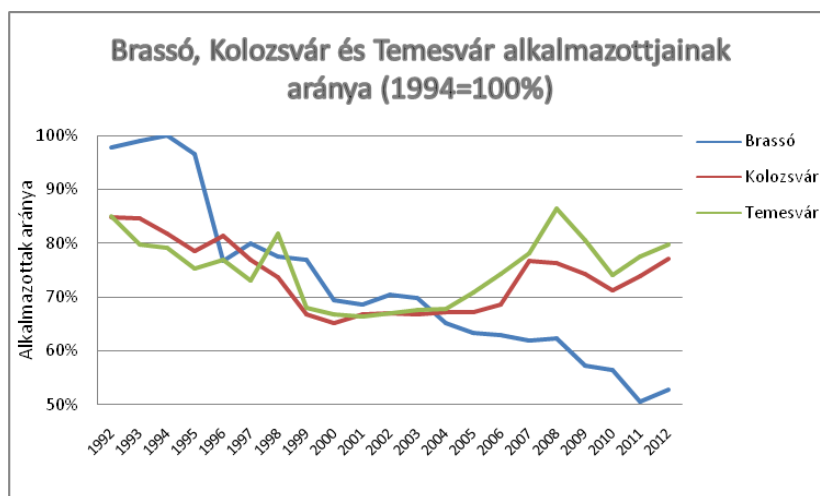
Kutatási eredmények összefoglalása

A következőkben a vizsgált mutatók alapján kapott eredményeket hasonlítom össze. A könnyebb értelmezhetőség érdekében három diagram segítségével fogom ábrázolni a vizsgált mutatók alakulását. Az országos adatokat nem illesztettem be a diagramba, mivel a számok közti eltérés magas.

Az alkalmazottak számának alakulásával kezdem. **17. ábrán** megfigyelhető, hogy a rendszerváltást követően a három település közül **Brassóban** volt a legmagasabb az alkalmazottak száma, csúcspontját elérve 1994-ben (ez az érték volt a legmagasabb a három település viszonyában, éppen ezért – ahogy a 16. ábra is mutatja – 1994-es évet számít 100%-nak), amit gyors visszaesés követett 1996-ban. 2000-ig (viszonylag) konstans fejlődés jellemezte, amikortól már csak csökkenés volt észlelhető 2011-ig, mivel 2012-ben kicsit megnövekedett az érték. 2004-től Brassó utolsó helyre került a másik két településhez viszonyítva.

Kolozsvár középmezőnyben startolt, majd 1996-ban értékeiben kimagaslott Brassóhoz és Temesvárhoz viszonyítva. 1996 egyedüli év volt, amikor magasabb volt az alkalmazottak aránya Kolozsváron a másik két településhez viszonyítva. 1997-től csökkenni kezdtek az értékek, 1998 és 2000 között alulmaradt. Lényeges növekedés 2005-től volt észlelhető, amikortól újra középmezőnybe került, Temesvár és Brassó közé.

Temesvár lényegében ugyanarról a szintről startolt, mint Kolozsvár. 1993 – 1997 között a másik két település sereghajtója volt, értékeiben alulmaradt. 1998-ban szökött fel először az érték, majd 2005-től kezdődően élmezőnybe került Kolozsvárhoz és Brassóhoz viszonyítva. Csúcserősségét 2008-ban regisztrálták.

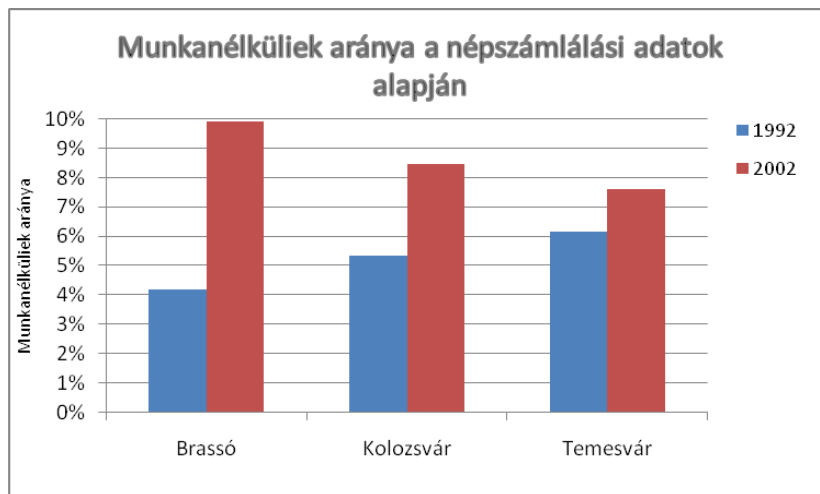

17. ábra. Alkalmazottak számának alakulása 1992-2012 között Brassóban, Kolozsváron és Temesváron.

Forrás: INSSE, TEMPO_FOM104D_30_3_2014 adatai alapján. Saját szerkesztés

Másodikként a *munkanélküliségi ráta és/vagy a munkanélküliek számának* alakulását vizsgálom. Alternatívaként a népszámlálási adatok szolgáltak, viszont ez csak két évre vetítette le a munkanélküliek számát, pontosabban 1992-re és 2002-re. 2012-re vonatkozóan nincsenek népszámlálási adatok, viszont a statisztika hivatal oldalán van a munkanélküliek számára vonatkozó adat 2010-től kezdődően. Mivel a településekre vonatkozóan nincs munkanélküliségi arány, illetve mivel csak 1992-re és 2002-re vonatkozóan van adat az aktív korú lakosságról, kétféle módon ábrázoltam a munkanélküliek arányát.

Elsőként a két népszámlálási adat alapján számoltak ki a munkanélküliek arányát, ahol a viszonyítási alap az aktív korú lakosság volt. (18. ábra) Amint látni lehet a legkisebb aránnyal 1992-ben Brassó rendelkezett, őt követte Kolozsvár, majd Temesvár. 2002-re megváltozott a sorrend: Brassóban a munkanélküliek aránya megkétszereződött (1992-höz viszonyítva), Kolozsváron megközelítőleg 3%-al nőtt a munkanélküliek száma (Kolozsvár esetében is számottevő a két adat közti eltérés, viszont nem kell a duplájáról beszélni), Temesváron megközelítőleg 2%-os volt a növekedés. Temesvár esetében látni lehet, hogy 1992-ben magas munkanélküliségi rátával indított, ám 2002-re mégis maga mögött hagyta a másik két települést.

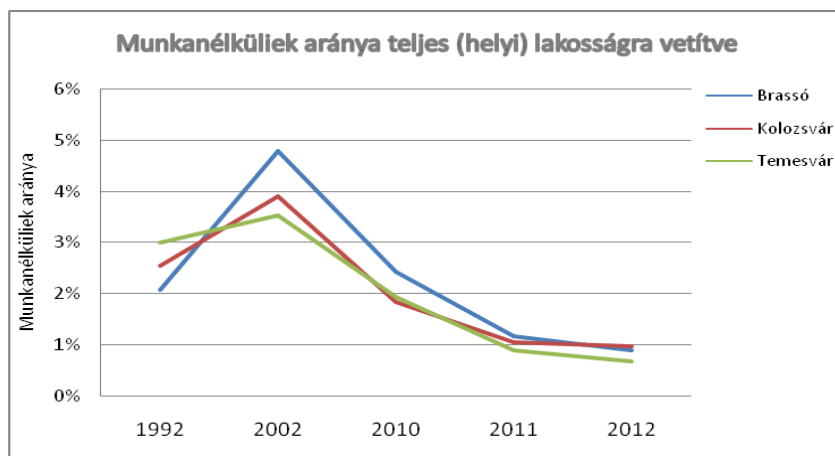

18. ábra. Munkanélküliek aránya a népszámlálási adatok alapján Brassóban, Kolozsváron és Temesváron.

Forrás: Forrás: Recensământul populației și locuintelor
[\[http://colectaredate.insse.ro/phc/aggregatedData.htm\]](http://colectaredate.insse.ro/phc/aggregatedData.htm). Saját szerkesztés

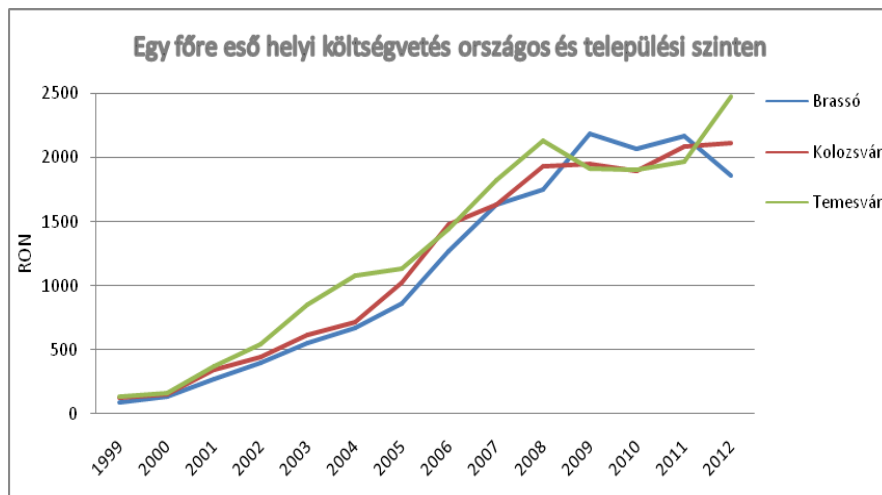
Másodszorban a teljes lakosság képezte a viszonyítási alapot (19. ábra). Ehhez az összehasonlításhoz a népszámlálási adatokat is felhasználtam, illetve a statisztika hivatal oldalán található adatokat 2010 – 2012-re vonatkozóan.

1992-ben Temesváron volt a legmagasabb a munkanélküliek aránya, őt követte Kolozsvár, majd Brassó. A 2002-es év mindhárom település számára magas értékeket jelentett, annyi különbséggel, hogy Brassóban volt a legmagasabb, Kolozsvár megőrizte középmezőnyét és Temesváron volt a legalacsonyabb az arány. 2010-ben Kolozsváron, majd 2011-től újra Temesváron volt a legalacsonyabb a munkanélküliségi ráta.

19. ábra. Munkanélküliek aránya a teljes (helyi) lakosságra vetítve Kolozsváron
 Forrás: INSSE, TEMPO adatbázis és *Recensamantul populatiei si locuintelor* adatai alapján. Saját szerkesztés

Nem utolsó sorban az egy főre eső helyi költségvetés nominális értékének alakulását hasonlítom össze. A növekedési tendencia mindhárom település esetében érvényes volt. A három település megközelítőleg azonos szintről startolt 1999-ben és ez 2000-re is érvényes volt. Enyhe növekedésnek jele mutatkozott 2001-től, amikortól kezdett kialakulni egy sorrend a három település között: első helyre Temesvár került, őt követte középmezőnyben Kolozsvár és utolsó helyen Brassó volt. A sorrendet Kolozsvárnak egyszer sikerült megszakítania, 2006-ban, amikor (még hogyha csak kicsivel volt több az érték a Temesváréhoz viszonyítva) sikerült első helyre kerülnie. 2007 – 2008-ban Temesvár volt az élmezőnyben, majd 2009-2011 között Brassó maga mögött hagyta a két települést. 2012-re Temesvár újra fölülkerekedett, maga mögött hagyva a középmezőnybeli Kolozsvárt, és az utolsó helyen található Brassót.

Egy főre eső helyi költségvetés Kolozsváron, 1999 – 2012 között

Forrás: Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice – Direcția pentru politici fiscale și bugetare locale [http://www.dpfbt.mdrap.ro/sit_van_si_chelt_uat.html] 1999 – 2012-es adatai alapján. Saját szerkesztés

Konklúziók

A rendszerváltást követően országos szinten is megfigyelhető volt a gazdasági életben az instabilitás, az ipari szektor visszaesése és a privatizáció által okozott probléma sorozat. Több esetben is a települések szintjén észlelhető tendenciák országos szinten is jelen voltak. Egyik települést sem hagyta érintetlenül a kilencvenes évekbeli csökkenési és ingadozási tendencia.

Románia 1995-ben jelezte csatlakozási szándékát az Európai Unióhoz, a tárgyalások 1999 decemberétől 2004 decemberéig tartottak, amikor megerősítették, hogy 2007. január 1-én csatlakozhat az Unióhoz.

A 2004 utáni fellendülés nem feltétlenül az új helyi vezetőségnek köszönhető, mivel országos, illetve a többi település szintjén is megfigyelhető jelenségről van szó. Mindez az Európai Unió előcsatlakozási periódus kezdetéhez is köthető, hiszen 2004-ben deklarálták Romániát teljes értékű működő piacgazdaságként. (Bilek, 2007, p. 3) Románia tudatosan tartotta a lépést az Unió által megszabott utasításokkal és irányelvekkel, továbbá igyekezett politikai intézkedéseit úgy alakítani, hogy azok hosszabb távon a piacgazdaság fejlődését idézzék elő. Mindez 2008-ig jól irányba haladt, amikor jelentkezni kezdtek Romániában a világválság jelei. Ez a diagramokon is megfigyelhető, ahol látni lehet, hogy úgy országos szinten, mint helyi szinten is fellendülés következett be 2004-től.

Temesvár az alkalmazottak számának alakulásánál csak 2004-től hagyta el a másik két várost. Viszont kisebb volt a munkanélküliségi ráta alakulása, illetve a helyi költségvetésre szánt összeg is magasabb volt a másik két településhez viszonyítva. Mondhatni, hogy (még hogyha csak 2004-től is egyik esetben) mindhárom mutató esetében kimagaslóan vizsgázott.

A rendszerváltást követően szinte mindhárom esetben Brassó állt a legjobban. A kilencvenes évek változásai talán nagyobb hatással lehettek rá, hiszen az alkalmazottak számánál és a helyi költségvetésnél alább maradt a másik két településhez viszonyítva, illetve magasabb munkanélküliségi rátát regisztráltak.

Kutatásom elsődleges vizsgálati célpontja Kolozsvár volt. Az alkalmazottak számának csökkenése nemcsak helyi szinten, hanem országos szinten is megfigyelhető volt. Megyei szinten a munkanélküliségi ráta 1999-ben magasabb volt az országosénál, viszont a többi évben Kolozs megye jobban teljesített. Ami a helyi költségvetést illeti, úgy helyi szinten, mint országosan is növekedést mutatott, főleg 2001-től kezdődően. A növekedési és a csökkenési tendenciák nem feltétlenül köthetőek a helyi vezetőség váltásához, mivel országos szinten is hasonlóan alakultak a vizsgált mutatók. Temesvár (ha nem is a teljes vizsgált időszakban) a

elemzett mutatók szempontjából jobban teljesített mint Kolozsvár. Brassóról is elmondható ez, de csak a kilencvenes évekről, hiszen az ezredfordulót követően némely esetben jóval a másik két város mögött maradt.

Ahhoz nem fér kétség, hogy azzal, hogy sokáig elmaradtak a külföldi befektetések, sok lehetőségtől esett el a város, melyeknek pozitív hatása lehetett volna a helyi gazdaságra nézve. Viszont figyelembe kell venni, hogy a „szigorlati időszakban” megerősödtek és termelékenyebbek voltak a helyi vállalkozások, amelyek romániai tőkéből valósultak meg. Csak néhányan említenek meg ebből újra: Banca Transilvania (Erdélyi Bank) csoport, Farmec, Jolidon, Ursus, Napolact és még sok más. 2004 után megkezdődött a helyi vállalkozások hanyatlása, melynek első jele az volt, hogy felvásárolták őket a külföldi befektetők. A külföldi vállalkozások jelenléte negatívan hatott a helyi vállalkozások teljesítményére, mivel a külföldi vállalatok termelékenysége magasabb volt mint a helyieké, a fejlett technológiának köszönhetően. A költségek tekintetében is negatív hatásként említhetők meg azok a helyzetek, amikor a helyi vállalkozók költségei jóval magasabbak a külföldiekénél, ami miatt csökkenteniük kell tevékenységüket, vagy rosszabb esetben vissza kell vonulniuk. Azzal, hogy a multinacionális cégek szabad utat nyertek, a helyi vállalkozások hanyatlani kezdtek és felvásárolták őket a multinacionális befektetők. A hajdan híres helyi vállalkozások már csak helyi brand-ként ismeretes cégeknek számítanak. (dr. Nagy Bálint Zsolt, Szász Levente, 2011)

Könyvészet

Források:

Recensământul general al populației și al locuințelor din România în 1992 și 2002. Date deja agregate. (lásd még: <http://colectaredate.insse.ro/phc/aggregatedData.htm>)

Institutul Național de Statistica. Baza de date TEMPO (lásd: <https://statistici.insse.ro/shop/?lang=ro>)

Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice. Situația veniturilor și cheltuielilor unităților administrativ-teritoriale în perioada 1999-2012 (lásd: http://www.dpfbld.mdrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html)

Hivatkozások:

Ádám Gábor: Ifjúsági civil szféra a kilencvenes években. In: IV. Civil Fórum 2002, A civil társadalom és az önépítkező intézményfejlesztés. Erdélyi Magyar Civil Szervezetekért Alapítvány, Kolozsvár, 2004

Barta Attila: A területi államigazgatás fejlődése a rendszerváltástól napjainkig. In: Glossaiuridica – alkotmányjog. [http://www.glossaiuridica.hu/gi0901/alk/gi0901_alk_barta_attila.pdf]. Letöltve: 2014. március 15.

Benedek József: Kolozsvár történelmi belvárosának társadalmi fenntarthatósága. In: Erdélyi társadalom – 4. évfolyam 2. szám • Tanulmányok

Bilek Péter: Bulgária és Románia: az euróhoz vezető út, 2007 [http://www.icegec-memo.hu/hun/docs/velemenye/ICEGVelemeny_27.pdf]. Letöltve: 2014. április 10.

dr. Nagy Bálint Zsolt – Szász Levente: Kolozsvári metropoliszövezet vállalati szférájának jövedelmezőségi mutatói. In: Réti Tamás (szerk.): Kincses város – ma. Budapest, 2010

Faragó László: Településfejlesztés. Vitaindító tézisek. In: TÉT XXIV. évf. 2010

Kelemen Zsófia: Decentralizáció és közösségi fejlesztések Kolozsváron. In: Réti Tamás (szerk.): Kincses város – ma. Budapest, 2010

Kerekes Kinga – Molnár Judit: Humán erőforrások. In: Benedek József (szerk.) – Románia. Tér, gazdaság és társadalom. 2011

Kovács Zoltán: Népszám- és településföldrajz. ELTE Eötvös Kiadó, 2002, 2007

Kőszegfalvi György – Loydl Tamás: Településfejlesztés. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 1999, 2001

Meggyesi Tamás: Településfejlesztés. Egyetemi jegyzet a BMGE építőmérnök kar hallgatói részére. Budapest, 2006

Pásztor Gyöngyi–Péter László: Kolozsvár mint márka – útban a posztmodern város felé? Szociológiai tanulmány egy erdélyi város jellegének és arculatának a változásáról. In: Erdélyi társadalom – 4. évfolyam 2. szám.

Patakfalvi Czirják Ágnes *Sounds of Cluj. A kolozsvári elektronikus zenei szcéna tíz éve*. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): Erdélyi magyar fiatalok: összehasonlító elemzés. Kolozsvár 2011.

Réti Tamás: Kincses város – ma. Budapest, 2010

Prep. drd. Ana-Maria TEODORESCU (ION) – Impactul investiilor straine directe asupra dezvoltarii durabile, 2013

[[http://conferinta2013.academiacomerciala.ro/VOLCONF2013PDF/volumconferinta/Impactul%20Investitiilor%20Straine%20Directe%20asupra%20dezvoltarii%20durabile TEODORE SCU.pdf](http://conferinta2013.academiacomerciala.ro/VOLCONF2013PDF/volumconferinta/Impactul%20Investitiilor%20Straine%20Directe%20asupra%20dezvoltarii%20durabile%20TEODORESCU.pdf)]. Letöltve: 2014. április 10.

Település és fejlesztés. Rechnitzer János (szerk.). KSZK ROP 3.1.1. Programigazgatóság. Budapest, 2007

Tikász Ildikó Edit: A vidék népességmegtartó- és népességeltartó képességének egyes elemei a püspökladányi kistérségekben. Doktori értekezés. Debrecen. 2007

dr. Mihai Vincentiu Ivan – dr. Viorela Iacovoiu: Rolul investiilor straine directe in contextul obligativitatii indeplinirii criteriilor de convergenta [ftp://www.ipe.ro/RePEc/vls/vls_pdf/vol12i4p73-92.pdf]. Letöltve: 2014. április 10.

Mellékletek

1. Melléklet:

Brassó, Kolozsvár és Temesvár népességszámának alakulása 1992 és 2012 között. Forrás: INS, TEMPO_POP102D.

Kolozsvár 1997 = 100%, vagyis a három város viszonylatában 1992 és 2012 között ebben az évben volt a legmagasabb a lakosságszám (**1. ábra**)

	Brassó		Kolozsvár		Temesvár	
	Arány	Lakosságszám	Arány	Lakosságszám	Arány	Lakosságszám
1992	97.29%	325057	97.49%	325704	95.88%	320345
1993	97.01%	324104	97.38%	325359	96.33%	321850
1994	97.04%	324210	98.12%	327830	97.58%	326017
1995	96.67%	322977	99.69%	333049	99.03%	330843
1996	95.75%	319908	99.45%	332277	99.46%	332297
1997	95.11%	317772	100%	334098	99.61%	332792
1998	94.05%	314225	97.07%	324304	99.52%	332498
1999	93.53%	312481	98.22%	328148	99.65%	332941
2000	92.69%	309671	98.64%	329554	98.57%	329310
2001	91.90%	307046	98.25%	328263	99.37%	331992
2002	85.52%	285712	92.42%	308765	88.90%	297014
2003	85.71%	286371	92.19%	308019	88.27%	294906
2004	85.20%	284653	91.97%	307265	89.20%	298006
2005	84.56%	282517	90.88%	303640	92.85%	310194
2006	84.22%	281375	90.93%	303796	91.48%	305620
2007	83.19%	277945	91.99%	307347	92.86%	310243
2008	83.42%	278712	93.23%	311481	92.42%	308763
2009	83.21%	278003	93.42%	312113	91.59%	306009
2010	82.88%	276914	93.21%	311428	91.48%	305636
2011	82.58%	275901	92.06%	307561	90.37%	301913
2012	82.47%	275514	91.73%	306462	90.71%	303047

2. Melléklet:

Alkalmazottak számának alakulása országos szinten 1992-2012 között. Forrás: INSSE, TEMPO_FOM104D_30_3_2014 adatai alapján

1992 = 100%, vagyis ebben az évben volt a legmagasabb az alkalmazottak aránya 1992 és 2012 között (**2. ábra**)

	Alkalmazottak aránya	Alkalmazottak száma
1992	100.00%	6887525
1993	96.87%	6671686
1994	93.48%	6438370
1995	89.63%	6173400
1996	86.22%	5938652
1997	81.26%	5597025
1998	77.95%	5368673
1999	69.12%	4760525
2000	67.12%	4623026
2001	67.06%	4618988
2002	66.32%	4567820
2003	66.65%	4590876
2004	64.88%	4468837
2005	66.19%	4558910
2006	67.76%	4667254
2007	70.93%	4885319
2008	73.27%	5046317
2009	69.32%	4774263
2010	63.54%	4376044
2011	63.14%	4348739
2012	64.51%	4442865

3. Melléklet:

Alkalmazottak számának alakulása 1992-2012 között Brassóban, Kolozsváron és Temesváron. Forrás: INSSE, TEMPO_FOM104D_30_3_2014 adatai alapján

Brassó 1994=100%, vagyis a három város viszonylatában 1992 és 2012 között ebben az évben volt a legmagasabb az alkalmazottak száma (**17. ábra**)

Városonként véve Brassó esetében 1994-ben, Kolozsvár esetében 1992-ben és Temesvár esetében 2008-ban volt a legmagasabb az alkalmazottak aránya. (**3-5. ábra**)

	Brassó		Kolozsvár		Temesvár	
	Arány	Alkalmazottak száma	Arány	Alkalmazottak száma	Arány	Alkalmazottak száma
1992	97.80%	169 593	84.73%	146 929	84.95%	147 308
1993	99.02%	171 703	84.57%	146 639	79.80%	138 379
1994	100%	173 401	81.75%	141 752	79.09%	137 140
1995	96.59%	167 496	78.47%	136 068	75.29%	130 545
1996	76.79%	133 146	81.48%	141 282	76.92%	133 375
1997	79.93%	138 595	77.02%	133 554	72.99%	126 573
1998	77.60%	134 566	73.65%	127 715	81.79%	141 827
1999	76.94%	133 416	66.73%	115 704	68.04%	117 981
2000	69.49%	120 500	65.20%	113 063	66.80%	115 828
2001	68.71%	119 144	66.78%	115 802	66.34%	115 037
2002	70.46%	122 181	66.94%	116 071	66.95%	116 098
2003	69.85%	121 116	66.71%	115 668	67.66%	117 317
2004	65.10%	112 889	67.29%	116 686	67.72%	117 431
2005	63.40%	109 942	67.13%	116 398	70.90%	122 934
2006	62.86%	109 004	68.54%	118 845	74.39%	128 994
2007	62.01%	107 522	76.70%	133 004	78.17%	135 551
2008	62.28%	107 998	76.22%	132 173	86.36%	149 755
2009	57.31%	99 380	74.27%	128 785	80.65%	139 845
2010	56.44%	97 874	71.23%	123 510	74.03%	128 364
2011	50.66%	87 840	73.84%	128 037	77.52%	134 426
2012	52.83%	91 607	77.10%	133 695	79.76%	138 300

4. Melléklet

A beregisztrált országos munkanélküliség aránya 1992-2012 között. Forrás: INSSE, TEMPO_SOM103A_30_2014 adatai alapján (6. ábra)

1992	8.20%	2003	7.40%
1993	10.40%	2004	6.30%
1994	10.90%	2005	5.9%
1995	9.50%	2006	5.2%
1996	6.60%	2007	4.0%
1997	8.90%	2008	4.4%
1998	10.40%	2009	7.8%
1999	11.80%	2010	7.0%
2000	10.50%	2011	5.2%
2001	8.80%	2012	5.4%
2002	8.40%		

5. Melléklet

Munkanélküliek aránya Brassóban, Kolozsváron és Temesváron az 1992-es és a 2002-es népszámlálási adatok alapján. Forrás: Recensământul populației și locuitorilor (7, 9 és 11. ábra) [<http://colectaredate.insse.ro/phc/aggregatedData.htm>]

	1992	2002
Brassó	4.18%	9.90%
Kolozsvár	5.35%	8.45%
Temesvár	6.15%	7.62%

6. Melléklet

Munkanélküliek aránya a teljes (helyi) lakosságra vetítve Temesváron. Forrás: INSSE, TEMPO adatbázis és Recensământul populației și locuitorilor adatai alapján. (8, 10 és 12. ábra)

	1992	2002	2010	2011	2012
Brassó	2.08 %	4.78 %	2.43 %	1.18 %	0.90 %
Kolozsvár	2.54 %	3.90 %	1.83 %	1.05 %	0.97 %
Temesvár	3.00 %	3.53 %	1.94 %	0.89 %	0.69 %

7. Melléklet

Egy főre eső helyi költségvetés országos szinten (13. ábra), illetve Brassóban (14. ábra), Kolozsváron (15. ábra) és Temesváron (16. ábra) 1999 – 2012 között. Az értékek új lejben (RON) vannak kifejezve.

Forrás: Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice – Direcția pentru politici fiscale și bugetare locale [http://www.dpfbld.mdrap.ro/sit_ven_si_chelt_uat.html] 1999 – 2012-es adatai alapján.

Év	Brassó	Kolozsvár	Temesvár	Országos
1999	89	123	134	99
2000	132	151	165	149
2001	273	343	367	317
2002	395	441	542	427
2003	551	612	853	601
2004	668	715	1 077	735
2005	863	1 023	1 136	899

Év	Brassó	Kolozsvár	Temesvár	Országos
2006	1 269	1 477	1 442	1 282
2007	1 630	1 634	1 819	1 285
2008	1 753	1 934	2 134	2 027
2009	2 190	1 951	1 910	2 025
2010	2 068	1 897	1 909	2 046
2011	2 167	2 090	1 973	2 092
2012	1 859	2 112	2 480	2 127